

9. ՍՈՒՋՅԱՆ 2. ԱՎԵՅԱՆ.

4 1337p

ՊՏՂԱՏՈՒ ԱՅԳԻՆԵՐԻ
ՀԻՎԱՆԴՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՆ ՈՒ ՎՆԱՍԱՏՈՒՆԵՐԸ
ՅԵՎ ՊԱՅՔԱՐԸ ՆՐԱՆՑ ԴԵՄ

ՊՏՂԱՏՈՒ ԱՅԳԻՆԵՐԻ
ՀԻՎԱՆԴՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՆ ՈՒ ՎՆԱՍԱՏՈՒՆԵՐԸ
ՅԵՎ ՊԱՅՔԱՐԸ ՆՐԱՆՑ ԴԵՄ

1917
A $\frac{24395}{2}$

Գրառ. իմացորդ՝ Ս. Պիլոկույան
Մրցադրելի՝ Կ. Այվազյան
Հանձնվել է աշտարակ թյուն 1934 թ. ապրիլի 4-ին,
Մառ. պարվել է ապագրելու 1934 թ. ապրիլի 15-ին:
Թաւայաւարժած է Յլաճիտից Տիբուժ 3000, Գաւգիւք 56 274

ՊՏՂԱՏՈՒ ԱՅԳԻՆԵՐԻ ՇԻՎԱՆԴՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՆ ՈՒ ՎՆԱՄԱՏՈՒ- ՆԵՐԸ ՅԵՎ ՊԱՅՔԱՐԸ ՆՐԱՆՑ ԴԵՍ

Պագարուծութեան սոցիալիստական վերակառուցման խըն-
դրում մենք մեզք ենք բերել զգալի հաջողութեաններ։ Դրան
լավագոյն ապացույց կտրող և հասալի այն ժողովուրդը, զոր մենք,
այժմ բացի 7328 հեկտար հին պաղատաւայդիններից, ունենք մոտ
1200 հեկտար պաղատաւակաւ նոր մասնիկներ, ինչպիսին են Փա-
րաշարի III թարնրդային Տնտեսութեան պաղատաւակաւ ցեխը, Կոն-
սերփարեաւի խորհրդային տնտեսութեանը, Սարգսարաղի և Թա-
ղալուզի նոր կազմակերպութեան խորհրդային տնտեսութեանները,
Վարդանիլի խորհրդային տնտեսութեանը և այլն։ Այս տնտեսու-
թեաններից մի մասն այս տարվանից թեւակոխելու յն բերքա-
տուութեան շրջանը։ Այսօրեւեմ շարունակելով անկասկած, մենք 2
հազարայի վերջում կազարենք գյուղատնտեսութեան կտրեւոր և
ամենարարդ նշուղերից մեկը։—պագարուծութեան սոցիալիստական
վերակառուցումը։ Մի քանի հազարի համար հին ցրված պաղա-
տաւ աշգիւնների փոխարեն 2 հազարայի վերջում մենք կունենանք
15.000 հեկտարի համար պաղատաւակաւ նոր մասնիկներ, զորանք
կբազարեն ինչպեւս կունսրվի արդյունաբերութեան և եղապար-
տի, նույնպեւ և աղգարնակչութեան լայն մասալի պահանջը։
Պագարուծութեան սոցիալիստական վերակառուցումն աղանդելու
և հաստատուն հիմքերի վրա դնելու համար, անհրաժեշտ և աշգի-
ւների տարածութեան ընդարձակման հետ միաժամանակ հաստակ
ուշագրութեան դարմնել նաեւ պաղատաւ աշգիւնների բերքատու-
թեան բարելաւման խնդրին։ Այս ուղղութեամբ, պեաք և խոսա-
վանել, զոր մենք շատ քիչ բան ենք արել։ Առանց բերքատու-
թեան բարձրացման, միայն աշգիւնների տարածութեաններն ըն-
դարձակելով, մենք չենք կարողանաւ հաջող կերպով ավարտել
պաղատաւութեան սոցիալիստական վերակառուցումը։

Ինչպեւս գյուղատնտեսութեան մյուս քնաղաղտաններում, նույն-

սկես և պաշարուածութիւն տաղարիղում, ընդամասնութիւն բար-
ձրացման խնդիրը հաղող կերպով կարելի յետնանել միայն այն դեպ-
քում, յետն մենք տոյալ կուլտուրայի տնտեսական տիրանաւոր-
կութեան հետ միասնամանակ իր բարձրութիւն վրա դնենք և պրա-
կտիկապէս աշխատելու հիմնականութիւնները և ֆրաստաւանների դեմ
պայքարելու գործը։ Բոլորին շատ լավ հայտնի չէ, վոր պաշար-
ուածութիւն մեջ մենք գործ ունենք բազմամյա կուլտուրաների
հետ (պտղատու ծառերի) և յետն հիմնականում են կամ ֆրաս-
տաւանները ըստմամբ տրոհաները—բուռը, նշուկներ և արմատ-
ները, դրանով վտանգի տակ և դրովում վոր միայն ընթացիկ տար-
վա, այլ և հետագա մի շարք տարիները բերքը։ Այս տեսակետից
էլ, ինչպէս պաշարուածիւն կուլտուրի և խորհրդային տնտեսու-
թիւնների բերքադիրները, նույնպէս և մենտաւան տալիստերե-
րը չափազանց լուրջ ուշադրութիւն տան և պարմեն պաշար-
ուած աշխատելու աղբորմիւրմումին, մասնավորապէս հիմնականութիւն-
ների և ֆրաստաւանների դեմ տարվելից պայքարի աշխատանք-
ներին։

Վարմնք են այն հիմնական հիմնականութիւնները և ֆրաս-
տաւանները, վորոնք ամեն տարի դրայի չափով պահանջուած են
բերքի քանակի ու վորակի։

Դրանք հետևյալներն են՝

1. Կորիզավոր պտուղներին՝ ծաղկողին բնութագրութիւն։
2. Դեղմնու տերեւների գանդրութիւնը։
3. Դեղմնու ալբացալը։
4. Սալորի տերեւների կալմբախոցը։
5. Պտուղների փառմը։
6. Մոխրաղւայն փառմը։
7. Խնձորի և տանձի քոսը։
8. » » » ժանգը։
9. Արմատների քաղցկեղը (ուսկ)։
10. Լճիճները։
11. Բրդա քոկը։
12. Խնձորենու ծաղկակները։
13. Վակնգած սինխուր։
14. Տանձի դիւսփոքիկը։
15. Խնձորենու ցեղը։

16. Խնձորենու պտղակերը:

Քե ինչ չափերի յե հասնում այս հիվանդությաններին և ֆլուստուսների հասցրած տարեկան քնքքի կորուստը, ճիշտ հաշվառման յանձարկված չե և գժվար և թվերով արտահայտել, բայց կատկածից դուրս և, վոր դրանք հանդիսանում են պտղաբուծության քերքաղության բարձրացման հիմնական խաչնդոսաններից մեկը և մեր ամբողջ ուշադրությանը պայքարի խնդրում, պետք և կենտրոնացնել վերջիններիս շուրջը:

Հիվանդությանների և ֆլուստուսների գեմ հաշու պայքար տանելու համար անհրաժեշտ և ամենից առաջ շատ լավ ճանաչել նրանց, դիտելու թե ինչպե՞ս և՛ նրանք ձևեռում, յերբ են տառվ գալիս, ինչպիս և՛ սնվում, ինչ ձևով տարածվում և այլն, վորպեսզի դրա հիման վրա յեղ վորտե՛նք թե յերբ յեղ ինչ ձևով պես և սանկ պայմար: Այդ նպատակի համար՝ ստորև քերում ենք առանձին հիվանդությանների և ֆլուստուսների համառոտ նկարագրությանը:

1. ՊՏՂԱՏՈՒ ԱՅԳԻՆԵՐԻ ԴԼԻՍՎՈՐ ՇԻՎԱՆԴՈՒՅՈՒՆՆԵՐԸ

Պապատու այգիների վերև հիգան բույր հիվանդությաններն առաջ և նորայիս սովորական աչքին անտեսանելի միկրոօրգանիզմներից, վորոնք ընդհանուր առմամբ տեսնկ տեսն և՛ կրում, դրա համար ել այդ հիվանդությանները համարվում են սնկային նիվամիզոքումներ, բայց դրանց չդիտք և չգիթել հաճախ մեր տնտեսներում հոդի և ծառերի քների վրա պատահող դիտարկվոր մեծ սնկերի հետ Բույաների հիվանդությաններ առաջ քերուց սքնկերը չափազանց շատ են և բազմադան, բայց ընդհանուր առմամբ նրանց կատաղյանքը և սնվելու մեկը միատեսակ են:

Մակերի մարմինը կազմված և չափազանց նււրր, սովորական աչքին անտեսանելի բելիկներից, վորոնք հետադայում առաջացնում են սպաճճեր (սերմեր): Սպորները լինում են զանազան մեծության և մեր, և բաժանվում են տեսապին և ձևեռային սպորներին: Մակերի Բելիկները կամ ամբողջովին թափանցում են բույսի հյուսվածքների մեջ և զբաղից բույսի հիվանդ մասի վրա առաջ են քերում սպորներ, ինչպես այդ մեծք տեսնում ենք պատկերների փառան, բնավորության և ուրիշ շատ դեպքերում. կամ թե չե այդ Բելիկների միայն մի փոքր մասն են ժողնում բույսի հյուս-

վանքների մեջ, ծնանների ձեռք և այն տեղից ծնում սննդամայու-
թեքը, իսկ Զատիկի մասով փառի ձեռք պատում են բուսյի մա-
կերեսույթը, ինչպես որինակ՝ դեղձենու ալրացող հիվանդությու-
նը Այս հիվանդությունները՝ ձմեռն անց են կացնում կամ վա-
րակված պտուղների, տերևների, նյութերի մեջ թելիկների ձեռք,
կամ թե չե այդ թելիկների հետ միասնամասնակ բուսյի հիվանդ
մասերի վրա առաջ են բերում և ամենող սպորները, վարոնք շատ
լավ դիմադրելով ձմեռվա ցրտերին, դարձանք ձյուն են և նորից
վաթակում առողջ տերևները և պտուղները, իսկ դարձան և ամառ-
վա ընթացքում առաջացնում են բազմամիլիոն դարձանային և
ամառային սպորներ, վարոնք միջոցով անընդհատ տարածվում և
հիվանդությունը Այս իսկ պատճառով պայծառը հիվանդություն-
ների դեմ ու աշնանը և վաղ դարձանք ուղղված և հիվանդու-
թյունների ձմեռող ձևերի դեմ, իսկ դարձան և ամառը՝ դարձա-
նային և ամառային սպորների դեմ։ Ահա թե ինչու պայծառը
պաշտպան ալգիների հիվանդությունների դեմ պետք և առանկ
վաղ դարձանից սկսած մինչև ու աշնանը ու աշնուն և վաղ դար-
ձան պայծառով մենք վաշնայնում ենք հիվանդության ոչախ-
ները, վարոնք պատճառ են հանդիսանում հիվանդության մի առ-
բուց մյուսը փոխադրվելուն, իսկ դարձանային և ամառային
սրակուձեռքով մենք պաշտպանում ենք բուսյի առողջ մասերը
հետագա վարակումից։

Ճ. Կորիզավոր պսուղների ծակոսկին բնավորությունը։ Ես-
կանին բնավորությունը լինում և բույս տեսակի կորիզավոր
պտուղների, ինչպես որինակ՝ ծիրանենու, դեղձենու, մալբենու,
կեռասենու տերևների, պտուղների և մասաղ նյութերի վրա, բայց
ամենից շատ վնաս և հասցնում ծիրանենուն, վարակում և ինչ-
պես նոր դուրս յեկան մասաղ տերևները, նույնպես պտուղնե-
րը կանաչ վիճակում։ Վարակված տերևների վրա առաջ են դա-
լիս գորշ-դեղնավուն բծեր, գորշ-կաթմազուն յերիզով, կարճ մա-
մանակից հետո բիծը կենաբունից հեռանում չարանում և, վաղվում
ու թափվում, վարի հետևանքով տերևի վրա բծերի տեղը առաջ
են դալիս ծակոսկինը դանազան մեծության ու ձևի, դրա հետևը
և այդ հիվանդությունն անվանում են բնավոր ծակոսկինու-
թյուն։ Նման ձևի բծեր առաջ են դալիս և կանաչ դեղ բույսերովին
չգաղղացած պտուղների վրա, վարի հետևանքով պաղի մակերեսույ-

Թք, յերբեմն միտայն մի կողմից, յերբեմն ել ամբողջովին ծածկվում և բծերով նման գեպքում պատուղը այլևս չի մեծանում, կորցնում և իր նարմալ տեսքը, այլանդակվում և ու թափվում։ Յեթև պատահները ուչ են վարակվում, արդեն բաժանվածին մեծանալուց հետո և ափսիս քիչ քանակությամբ բծեր են առաջ դա-

Նկ. 1. Մերմանի ծակառնի բնագործը

լիս նրանց վրա, այդ գեպքում պատուղը մեծանում և և իր ժամանակին հասունանում, բայց դորդ գույնի քլաթկածե բծերը մնում և պաղի վրա։ Պետք և ասել, զոր նման մեկ բնագործում և պատուղներ մեզ մոտ այնքան հաճախ են պատահում, վոր շատերը դա համարում են ձկրանի բնական հատկություն և վոր թե հիվանադությամբ։

Ինչպես վերև հիշեցինք, վարակվում են և մատաղ չիվերը, վորոնց վրա նույնպես առաջ են դալիս դորդ գեղնավուն բծեր։ Այս բծերը չաբանալիս կողքերից առլիս են ճեղքվածքներ, վորանք հաճախ կողքերից ծածկված են լինում գեղին գույնի կամ թափանցիկ խեմի (կոսմի) կաթիլներով։ Հիվանդության այս մեկն չառ պատահում և գեղձենա մատաղ ճյուղերի վրա, յերբ նրանք ուժեղ վարակված են լինում։

Մակառան ընտելորության առաջ բերող սունկը և մեծան անց
և կաշնում վարակված հյուղերի մեջ, վորանդից գարնանը նորից
անցնում և առգջ տերևների և պտուղների վրա Դրա համար և
հիվանդության դեմ պայքարելու համար, բացի արականներ կա-
թարելուց, գարնանը պետք և կորստել վարակված հյուղերը,
դուրս տանել այգուց և այլևր

2. Դեղձենու տերևների գանգրասուրյունը: Դեղձենու տերև-
ների գանգրասությունը նույնպես տարածված և հոյատառանի բու-
յրը չբնաներում, ուր մշակում են դեղձը Հիվանդությունը ար-

Լկ. 2. Դեղձենու տերևների գանգրասությունը

տահայտվում և հետևյալ ձևով: Գարնանը կտնայ տերևները, յեր-
բնին և բույրավին մատաղ կտնայ շիվերի մայրերը հաստանում
են, ուստի, տերևների հարթ մակերևութն այլևս չեն դանդաղ և

դառնաւ. վորք համար ել հիվանդութեանը կոչվում ե գանգր-
աութեանն Հիվանդ տերեւներն ստանում են զեղնակարմրավուն
կամ վառ կարմիր դուրս Հիվանդութեանը յերեսն դալուց մի
քանի որ հետո դանդաղ տերեւները ծածկվում են սպիտակ փոշու
շատ բարակ շերտով: Անէրեւատ և խոնավ տարիներին, հատկապէս
սպրիլ և մայիս ամիսներին, գանգրաութեանը շատ ուժեղ տա-
րածվում ե, տերեւների մեծ մասը վարակվում են և մի քանի որից
հետո թափվում: Նման զեղքերում ծառը մայիսի վերջերին կամ
հունիսի սկզբներին տերեւաթափ և լինում:

Գանգրաութեան առաջ բերող ստանկը ձմեռում ե վարակ-
ված չիվերի մեջ և յեթե մենք վաղ գործանք վոչնչացնենք այդ
վարակված մասերը և իր մասնակին կատարենք սրակումները,
գլխավորապէս ազատած կլինենք հիվանդութեան հասցրած ֆուսաներից

3. Դեղձնու ալրաղոր: Դեղձնու ալրաղոր հիվանդու-
թեանը տարածված ե զհոլմի մշակութեան գրեթե բոլոր շրջանե-
րում, բայց առանձնապէս ուժեղ ե Մեղրու և Իջևանի շրջանե-
րում, հատկապէս անխորաններում: Ալրաղորով վարակվում են
տերեւները, մատաղ հյուսերը և պտուղը: Ամառվո վերջերին տե-
րեւները և անող հյուսերի հատկապէս ծալքամասերը ծածկվում են:
են սպիտակ փոշու շատ բարակ շերտով, վոր հետզհետե հաստա-
նում ե, փռոխ մեղով պատում ե վարակված մասերը: Հիվանդ տե-
րեւները դադարում են սնվելուց, վարակված հյուսերի անեղորու-
թեանը կանգ և առնում ե տակի կողմից դուրս են գալիս նոր
շիվեր, վորոնց նույնպէս հեշտութեամբ վարակվում են, զազա-
րում են անելուց, նրանց տեղը դուրս են գալիս ցածի կողմից
նոր չիվեր, նորից վարակվում ե այսպէս շարունակվում ե մինչե
ուշ աշունը, յերբ անեղութեանը բնորոշին կանգ և առնում:
Նման մեղով վարակված ծառերը յերկրորդական հյուղափորութեան-
ներից սկսած ամբողջովին՝ ծածկվում են սպիտակ թաղիքանման
փառով և շնորհիվ համախաղի դուրս յեկող նոր հյուղափորութեան-
ների, ծառն այլանդակվում ե, կորցնում ե իր մեծ փութութեանը,
այսպէս կոչված ցախավիլի անոց ե ընդունում: Ալրաղորով վա-
րակված պտուղները վրա առաջ են գալիս բովականին մեծ, յեր-
եւեմ մի քանի ստիտիմիտրի հասնող ըմեր, վորոնք նույնպէս
ծածկված են լինում սպիտակավուն փոշիով: Բներ տեղը պտու-
ղը չի հասունանում, ծարսանում ե և մի անասի սեղմված մնում:

Այրացող առաջ բերող առնկը անհոն անց և հացնում վա-
րակիված հյուղերի վրա և ամառվա բնթացքում, յերբ նրա զար-
գացման համար կա անհրաժեշտ խոնավությունը և ջերմությա-
նը, ըստ արագ առաքանվում և շրվանդության դեմ պայքարելու
համար ամենից առաջ վաղ զարնանք պետք և մաշուր կտրել և
հեռացնել աղուց վարակիված հյուղերը. ամառվա բնթացքում կա-
սարել սրակուլներ ծծումբի միացություններով:

Նկ. 8. Չնգենու ալրացող

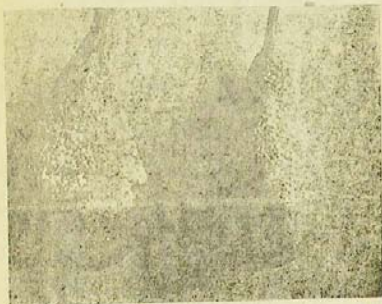
4. Սպարի սերելներն կտրմանից: Սպարի տերևների զար-
մբախոցը տարանված և Հայաստանի համալրյա թի բոլոր պաղա-
րումական շրջաններում, առանձնապես աչքի յե ընկնում Սեբե-
վանի, Աղաաբակի, Իջևանի և Մեղրու շրջաններում: Կտրմանի

յով վարակվում են սալուրի գրեթե բոլոր փոփոխականները:

Ամսալիս տասնյի կեսերից, մոտավորապես հունիսի սկզբներին, սալուրի տերևների վրա առաջ են գալիս զնգնավուն բծեր, վարանք հետզհետե հաստանում են, մեծանում և վառ կարմիր դառն են ստանում փայլուն մակերևույթով: Ամսալիս վերջերին բիծը կենտրոնից սկսած սփռվի մուգ դաշն և ստանում: Հիվանդությունը ազդեցություն տակ տերևն ամբողջովին կարմրում և, այլևս չի կարողանում նսրմալ սեղել: թուլանում և և ժամանակից առաջ թափվում:

Կարմրախոց հիվանդությունն առաջ բերող սուսկը մեծոք անց և կացնում վարակված և թափված տերևների մեջ, իսկ դարձանք նորից վարակում և առողջ տերևները: Այդ պատճառով էլ հիվանդությունը գեղեցիկ է պայծարելու համար առաջին հերթին վաղ դարձանք կամ ուշ եղանակը պետք և հաջաջել և այլևս աշնանը թափված վարակված տերևները և դարձան ու ամսալիս ընթացքում կատարել սրահումներ բոլորային հեղուկի միջոցով:

5. Պսալլանի փսումը: Պսալլաների փսումը առաջված և

Նկ. 5. Տառնի փսում

քաջի Արարատյան գաղաից Անգամ բոլոր պտղաբուսական շրբ-

լաններում Առանձնապես աչքի յե ընկնում Ղարաքիլիսայում, Դիրիլանում, Իջևանում և Կոտայքում Վարակում են գլխավորապես խնձորը, տանձը, սերկևիլը, խնկորիզավորներից գլխավորապես դեղձը Փառամն սկսվում է այն ժամանակվանից, յերբ պտուղները քիչ ջրայի են դառնում, հասունանալուց մոտ մի յերկու շաբաթ անաջի Վարակված պտղի միսը փափկում, շագանակազուն է դառնում, դրսի կողմից պտղի վրա տառի են դալիս շրջանաձև դասավորված սպիտակավուն բարձիկներ, վերոնք հենց հանդիսանում են փառամ տառագրանոց սնկի սպորները Ամսագր ընթացքում այս սպորները քամու, միջատների և թռչունների միջոցով շատ հեշտ տարվում են առաջ պտուղների վրա և յեթե վերջիններիս վրա կան կարեւորաց կամ միջատներից առաջացած վերքեր, հետագայում ներս են մտնում պտղի սեղ այդ վերքերից և վարակում նրանց: Փառած պտուղները կամ անմիջապես ցած են ընկնում ծառից, կամ թե չէ չորանում, կուչ դալիս և այդ ձևով նույնիսկ մինչ յերկու տարի կախված Ջում հյուղերից:

Նկ. 5. Խնձորի փառամ

Ե ինչպես ծառի հյուղերից կախ ընկած չորացած, նույնպես և ծառից ցած ընկած փառած պտուղների մեջ Այս տեսակներից էլ անհրաժեշտ է սխտանաթիկ ձևով հալածել ինչպես ծառերի տակ թափված, նույնպես և վրան ճառացած հիվանդ պտուղները և այլն:

6. Մսխորագույն փառամ: Փառամն այս ձևը բացի Արարատյան դաշտից տարածված և ճառացած բոլոր պտղաբուսական շրջաններում Մոխրագույն փառամը լինում է գրեթե բոլոր տեսակի կորիզավոր պտուղների վրա—դեղձի, ծիրանի, սալորի, կեռասի և այլն: Մոխրագույն փառամը տարբերվում է վերև հիշած պտուղների փառամից նրանով, վրա նա յերևված և դալիս հենց մազկման շրջանից սկսած: Վարակվում են նաև բացված մազիկները, մասալ չնվերի ծայրերը, վերոնք դորդ դույն են ստանում, չորանում և այդ ձևով կախ ընկած Ջում ծառերից: Գտնվող ամսագր ընթացքում նույնպես փառամ է, բայց այս փառամը տարբերվում է առաջի փառամից նրանով, վրա բարձիկները փառած պտղի վրա դասավորվում են վրջ թե չէ շրջանաձև, այլ անկանոն կերպով ցրված են և մխրագույն են լինում:

Մոխրագույն փառւմ առաջ բերող առնկը նման անց և կաց-
նոււմ խնչպէս փառած պտուղների, նույնպէս և հիվանդ չիվերի մե-
ջը, դրա համար եւ հիվանդութեան դեմ պայքարելիս անհրաժեշտ
և խնամքով հաղթելու և այլերէ միայն փառած պտուղները, այլ
և վարակիւմ չիվերը:

7. Խնձորի յիվ սամնի քոքը խնկարի և տաննի քոք հիվան-
դութեանը տարածիւմ և պաշարուածական դրեմն քոքը չըջաննե-
րոււմ, բայց տանննապէս աչքի յե ընկնոււմ Ղաքարի խոսայի, Ալ-
լահերդու, Դիւիջանի և Իջեանի չըջաններոււմ: Պտուղ վարակիւմ

Կէ. 6. Տաննի քոք

են խնձորենու տերեւները և պտուղը, իսկ տանննու՝ բացի տե-
րեւներից և պտղից, վարակիւմ են և մասաղ չիվերը: Վարակիւմ
տերեւների մրա առաջ են դալիս պարզ գույնի թափշտաման (քուր-
խառի նման) բնիւ նման ձևի բծեր տառջ են դալիս և պտղի
մրա Վարակիւմ տեղերոււմ պտուղը չի մեծանոււմ, չի հասունա-
նոււմ, ձեռքով ծոքներ և տալիս, պնդանոււմ և, քաղանոււմ և միտնդա-
մայն անպետք դառնոււմ գործածութեան համար:

8. Խնձորի յիվ սամնի ժանգ: Ժանգ հիվանդութեանը տարած-
իւմ և ուժեղ հափով Իջեանի, Ալլահերդու և Մեղրու, չըջաննե-

բում, խնձորի և տանձի ժանդը տարբերվում և մյուս հիվանդու-
թյուններից նրանով, վոր այդ հիվանդությունն առաջ բերող սու-
կը յերկրնակ և. նա լինում և յերկու տեսակ բույսերի վրա:
Գարնան վերջերից սկսած մինչև ուշ աշունը լինում և տանձի և
խնձորի վրա, վորից հետո անցնում և մեր անտառներում տա-
րածված գինի (МОЖЖЕВЦЫ) կոչված բույսի վրա, վորտեղ և
ամառում և, իսկ գարնանը նորից անցնում խնձորի և տանձի վրա:
Ժանդով վարակվում են խնձորենու տերևները, մասադ ճյուղերը
և պտուղը, իսկ տանձենու՝ տերևները և մասամբ և ճյուղերը:

Նկ. 7. խնձորի տերևների ժանդ

Գարնան վերջերին տերևների վրա առաջ են դալիս գնդաձու-
րձեր, վորոնց վրա վերևի կողմից հետագայում առաջանում են
մուգ կարմիր գույնի փոքր կետեր, իսկ տերևների առկի կողմից՝

խնդիրներ (խնդիրներու տերերներ զրա) և դիմումներու առած բըշտակեան համարներ (տանններու տերերներ զրա), դարձյալ տասկի կողմէ ժամացով վարակիւմ տերերներն ամառիս վերջերին կարգեալ են իրենց նորմալ կանաչ դաշնը, դարձեալ և խափուլում են: Ժամացով վարակիւմ են և խնդիրներու մատաղ նշուղներ, վարանց զրա առաջ են դաշնա զարգեցիկ նման վերջերս: Այս վերջերս հետզհետե մեծանում են, ավելի խորը դնում փայտի մեջ, անաշտեում են ազակախորում նշուղի զրա և վերջինս հնչաւ: Բայց զամիւսներս կատարւում կամ հենց մասի զրա չորանում են: Ամենատարածական միջոցը ժամացի դեմ պայքարելու, զապաղատու աշխարհին մոտիկ դանդախ անտառներից դիմի վաշտաշենն է:

Ծ. Արմատների հաղցիկը (ուսի): Պաղատու ծառերի արմատները զարգեցիկ հիմնադուլայումը Հայաստանի պայմաններում բոլորովին նոր հիմնադուլայում է: Քաղցիկէր մասին մեզ մոտ սկսել են խոսել միայն 1931 թվից սկսած: Քաղցիկէրով վարակիւմ անկիւններ առայժմ հայտնաբերվել են III խորհրդային անասնաբնիկան պաղատուական ցիխում, Իշկանի խորհրդային անտառային անկախում և մասամբ և Սարգսրարաղի Գանակ-լարեսաի անտառային: Ամենայն հավանականութեամբ այդ հիմնադուլայումը մեզ մոտ է բերվում անկիւնների հետ միասին Ուկրայնայից, Հյուսիսային Կովկասից և Հյուսիսային պաղատուական ինտերառաից (Միչուրինից): Քաղցիկէր նշանները հետևյալներն են: Արմատները զրա առաջ են դաշնա զանազան մեծութեան ուռուցքներ (սխեմի մեծութեանից մինչև բուռնցքի մեծութեան): Այս ուռուցքները սկզբնական շրջանում լինում են քիչ փափուկ, բայց շատով հետզհետե կարծրանում են և մասնական ընթացքում փշրվում ու թափվում են, նրանց տեղը առաջ են դաշնա նոր ուռուցքներ և աշխարհ շարունակաբար: Քաղցիկէրով վարակիւմ են բոլոր անտառի կուլտուրաները, բայց նա ամենից շատ վտանգ է սպառնում բուսական կուլտուրաներից պաղատու ծառերին և հատկապես խաղաղին: Քաղցիկէր չափազանց արագ և տարածվում անկախանում: Հայաստանի այն շրջաններում, ուր հայտնաբերված է քաղցիկէր, հիմնված է խիստ կարանտինի հակադուլայում: Այն անկախանում, ուր հայտնաբերված է ուսի, անկիւնները վաշտաշենում են, իսկ այն անկիւնները, վարանք իրենց զրա չեն կրում հի-

վանդության հետքերը, բայց դառնում են վաղաժամ հոգամասների մոտը, թույլ չի տրվում առանց ախտահանման փոխադրելու Ախտահանումը կատարվում է 1⁰/₆ տոկոսով ավելի քան լուծույթով, վորի մեջ պահում են անկիների արմատները 5 րոպեի Ախտահանումը կատարվում է ուշ աշնանը կամ վաղ գարնանը, յերբ դեռ բողբոջները ճնած դրության մեջ են:

II. ՊՏՆԱՏՈՒ ԱՅԳԻՆԵՐԻ ԳԼԻԱՎՈՐ ՎԼԱՍԱՏՈՒՆԵՐԸ

Պտառու աչքիների փաստառուները տարբեր փաստառուներ են առաջացնում ծառերի վրա: Դա կախված է միջատների կերակրվելու տարրեր ձևից, վորը կապված է նրանց բերանի կառուցման հետ: Բզեզները և նրանց թրթուրները, թիթեռների թրթուռներն ունեն ալյուրյա կոշված սկրծքային բերան: Նրանք կերակրվում են ծառի դառնալի մասերը—կեղևը, տերևները, ծաղկի մասերը, պտուղները կրծելով:

Միջատների մյուս խումբը, վորին պատկանում են լվիճները, ունեն ձող բերան: Նրանք խրում են իրենց կոճիթը բույսի հյուսվածքների մեջ և ձողում են բույսի հյութը:

Լվիճները: Պտառու ծառերի տերևների տակի կողմից, մատաղ չիվերի, բնի և հասա ճյուղերի վրա նստած են լինում խլամբերով փոքրիկ թևավոր և անթև միջատներ, վորոնք ձողում են տերևների կամ բնի հյութը: Այդ փոքրիկ միջատները կոշվում են լվիճներ, Նրանք ձողով մեծ փնա և պատճառում ծառին տերևները կուշ են դալիս, այլանդակվում, թափվում են, իսկ բնի ձողուց ամբողջ ծառը թուլանում է և ավելի հեշտաթյամբ վարակվում ուրիշ փաստառուներով և հիվանդութաներով:

Լվիճները դարգանում են շատ արագ: Ամառվա ընթացքում նրանք դարգանում են կենդանածնությամբ, այսինքն եղբ վոր թև ձու յե դնում, այլ կենդանի միջատ է մնում: Դա ինտրին ավելի արագացնում է նրանց դարգացումը: Մի տարիվ ընթացքում լվիճները կարող են ունենալ մինչև 17—18 սերունդ: Աշնան վերջերին լվիճներն արդեն ձու յեն ածում ծառերի ճյուղերի, կամ բնի վրա և այդ ձվերն են ձմեռում:

Խմորներու չիվերի վրա և տերևների տակի կողմից ապրում և խնամքանում լվիճ, բաց կանաչ գույնի, դեղձնու, ծիրանի և սալորի տերևների տակի կողմից ապրում է սալորներու լվիճ, նույնպես կանա-

չափուն, բայց վրայից բարակ սպիտակ փոշիով ծածկված. կեռաս-
սի և բալի տերևների տակից կողմից սև դույնի բալնու լվիմ:

Բնի վրա աղբոց լվիմներից նշանակությամբ ունեն չափա-
սանի պայտաներում զիջվեցու լվիմը, վոր ապրում և զիջվեցու,
ծիրանի, նուշի և սալարի բների և հասա չնուղերի վրա, ծծելով
նրանց հյութը: Այդ լվիմը յերբևեմ համարյա ամբողջովին ծած-

A

B

Նկ 8. Պեճորենու լվիմ

կում և զիջվեցու բույնը: Համեմատած այսու լվիմների հետ ա-
շատ աղելի մեծ և, մուգ դույնի: Ձվերը գնում և նույնպես բն-
րի վրա, վորանց իրենց մեծությամբ և մուգ, համարյա սև դույ-
նով շատ աչքի յեն բնկնում:

Այլաճկերդու, իջնանի, մասամբ Դիրիջանի և Ղարաքլիխա-
յի չրջաններում խնձորենիների բների վրա տարածված և բրդա-
պատ կաշվոց լվիմը: Ամեն մի լվիմ ծածկված և սպիտակ մամի
մաղիկներով և այդ պատճառով հեռվից նայելիս այդպիսի վարակ-
ված մատերն աչքի յեն բնկնում, վորողհետև կարելի ծածկված
են սպիտակ քամբակով: Լվիմի ծծելուց մառի կեղևը հաճախում և,
ստախանում են ուռուցքներ և ծառերը, նամանականոց մատաղ մա-
տերը, մի քանի տարում վաշխանում են:

Վերջին յերկու-յերեք տարում բրդապատ լվիմի դեմ պայ-
քարելու գործում մեծ անց և աղվում այսպես կաշված բխողիա-
կան մեթոդին: Ամերիկայից բերված և մի քաջրիկ միջատ անդլի-
նուս տնուկով, վորը նա յե տնում բրդապատ լվիմի մաքմի մեջ
և այդ միջց դուրս յեկող: Բրթուր կերակրվում և լվիմի մաք-
նով: Այդպիսի լվիմ կրտսեմանում են և մեռնում: Աֆիկիսուսը զար-
գանում և շատ արագ և ապիս և մոտ 20 սերունդ տարեկան:

ՀԱՆՐԱՄԱՆՈՒՄ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

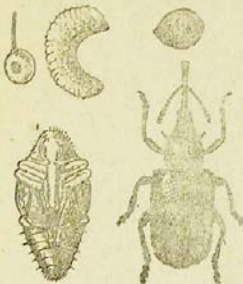
Խնձորեմու ծողկոնկիտ: Ամենքը յերևի ծանօթ կլինեն այն յերևույթի հետ, վոր դարձանք, յերբ խնձորենիները և տանձենիները ծաղկում են, մեծ քանակությամբ կոկոնները գորշ գույն են ստանում և չեն բացվում: Յեթե մենք բաց տնենք այդպիսի կոկոնը, կտեսնենք մեջը մի փոքրիկ, սպիտակ, անվառ թրթուռ: Դա ծաղկակների թրթուռն և:

Ծաղկակները մի փոքրիկ, շագանակադույն բզեզ և: Վաղ դարնան նա դուրս և վայրս իր ձմեռելու տեղից—ձառի ճեղքվածքներից, թափված տերևների տակից և ձու յե ամուս չբացված կոկոնների մեջ: Զվից դուրս յեկող թրթուռը կերակրվում և ծաղկի սեռական օրգաններով—փարսանգով և անջնջներով և այդ պատճառով և վոր կոկոնն ալիս չի զարգանում: Մեծացած թրթուռը հարսնյակավորվում է նենց կոկոնի մեջ, հարսնյակից դուրս յեկող բզեզը կերակրվում և տերևները կրծելով:

Խնձորենու ծաղկակների դեմ պայքարը, բացի փաշիկյան կանաչով օրսկելուց, կտրելի յե տանել նաև վաղ դարձան ընթացքում մի քանի անգամ ծառերը թափ տալով: Մասի տակը չորս հոգի պահում են մի մեծ ստվան, իսկ մի հոգի զգուշությամբ թափ և տալիս ձառը, մի քանի անգամ թակով ամեն մի մեծ հյուղին խփելով: Բզեզները թափվում են ստվանի վրա, նրանց հավաքում են և զոչնչացնում: Մասերը թափ են տալիս առավոտը վաղ, յերբ դեռ այնքան տաք չի, վորովհետև առջ ժամանակ բզեզները լավ են թռչում:

Բզեզ բզեզ: Գարնանը, յերբ ծառերն սկսում են ծաղկել, նոր բացվող ծաղիկների վրա հարձակվում են մեծ քանակությամբ սև գույնի, սպիտակավուն ծաղիկներով ծածկված, սպիտակ ընկրով, մոտ 1 սմ. յերկարությամբ բզեզներ: Այդ բզեզներն ուտում են զլիսավորապես դեռ չբեղմնավորված ծաղիկների վարսանդը և տոնջները: Վնասված ծաղիկներն ալիս չեն զարգանում: Բզեզները կերակրվում են միայն ծաղիկներով և հերթով անցնում են մի տեսակ ծառից մյուսին ըստ ծաղկման ժամանակի, սկսելով ծիրանների, հետո կեռասի և բալի, այնուհետև խնձորենու և տանձենու և այլն: Այդ բզեզները ձու յեն ամուս հոգի մեջ, վարտեղ և սպրում են ձվերից դուրս յեկող թրթուռները, վորտեղ կերակրվում են հոգի օրգանական նյութերով, առանց նրա հասցնելու բույսերին: Բզեզը բզեզի դեմ պայքարում են տառժմա միայն ձառը թափ տալով:

Վոսկեզոծ ունիւն: Այս ֆառատուն մօտ 1 սմ. մեծությամբ
կանաչավուն—կարմիր մի բզեզ է: Վնասում է ծիրանին, կեռաս-
սին և բային: Վաղ դարձանք, յերբ բողբոջներն սկսում են ուռնել,
նա դուրս է գալիս հողից, վորտեղ ձմեռում է: Սկզբում կերակը-
վում է բողբոջներով, վորտեղ կրճելով, փաքելի փոսիկներ է առաջ
բերում: Այնուհետեւ, յերբ կեռասի պտուղները դառնում են սի-
սեռի մեծությամբ, բզեզը կրծում է ծիրանի, կեռասի և բալի
պտուղները, առաջացնելով խոր փոսիկներ և կորկզի մեջ մեռ յն
ածում: Միջանի որից միջց գուրս և գալիս սոխաւ անձու թըր-

Եփ. 9. Վոսկեզոծ սիւնիւ

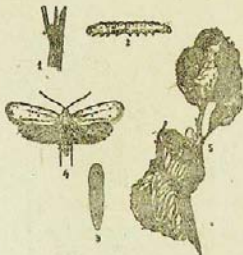
թուռ, վորը և կերակրվում է կորկզի սերմով: Սերը թրթուռը
մեծանում է, նա դուրս է գալիս պտղի միջից և անցնում է հողի
մեջ, վորտեղ հարսնեկաղրվում է: Նույն աշնանը հարսնեկից
դուրս է գալիս բզեզ, վորը ձմեռում է հողի մեջ: Վնասված պտուղ-
ները մասամբ թափվում են, մասամբ հասնում, բայց պտղի տես-
քը արդեն փչացած է լինում շնորհիվ այն փոսիկների, վորտեղ
առաջացրել և բզեզը մեռ գնելու համար:

Տեսնել՝ գլխափողիկ: Այս բզեզը շատ նման է վոսկեզոծ սիւն-
իսին, մի քիչ ավելի մուգ գույն ունի: Վնասում է խնձորին և
առնձին: Այս կյանքը եւ ընթանում է այնպէս, ինչպէս վոսկե-

դոծ ունիւթի կյանքը, այն տարբերությամբ, վոր իր ձվերը նա դնում և վոչ թն ծիրանի կամ կեռասի կորիզների մեջ, այլ խըն-
ձարի և տանձի պտղի մեջ: Զու դնելուց հետո բոկողը կիսով չափ
կտրում և նույն պտղի պտղակոթը, վորի հետևանքով պտուղը
լքել սնունդ չի ստանում, թառամում և և չորանում:

Վահեզոծ ունիւթի և տանձի գլխավորելի դեմ պայքարի
միջոցներն են՝ ծառերը թափ տալը, փորելոյան կանաչով սրահելը
և քրտաված թափուկի հաղածելն ու վոչնչացնելը:

Խնձորենու ցեց: Սա մի փոքրիկ, սպիտակ դույնի, սև կետե-
րով թիթեռ և: Հունիսին հուլիսին եղը ձու յե տնում խմբերով
բարակ ճյուղերի վրա և այդ ձվիկները ծածկում և վահանիկով
փրկու շարաթից հետո ձվիկներից դուրս են դալիս փոքրիկ, դեղ-
նավուն թրթուռներ, վորոնք ձմեռում են հենց վահանիկի տակ:
Պարնանը, յերբ տերևներն սկսում են բացվել, թրթուռները

Նկ. 10. Խնձորենու ցեց. 1. ձվիկներ, 2. թշվառ, 3. հարսեյակ, 4. թիթեռ,
5. բոժոժներ

դուրս են դալիս վահանիկի տակից, ժամում են տերևի մեջ և կե-
րակրվում են տերևի միջուկով: Այդպիսի տերևները աչքի չեն ընդ-
նում դուրսացած, սևացած դույնով: 10—14 օր տերևներում տա-
քելուց հետո թրթուռները դուրս են դալիս և այնուհետև կերակր-
վում են տերևներով դրսի կողմից, միացնելով մի տերև մյուսին

ժողովանոց և անողին բներ կազմելով: Պատահում է, վոր ծառի
ամբողջ անբնները կերված են լինում և ժողովանոց չբնապատ-
ված: Այդպիսի ծառերը պարզ և, վոր բնոր չեն տա: Մայիսին
թրթուռները հարսնեկադորվում են, պատրաստելով ընդհանուր
ժողովանի բնում փոքրիկ բոժոժներ: Մայիսի վերջին և հունիսի
բնիացքում դուրս են գալիս թրթուռները:

Խնձորենու ցեցը, խնչպես արվեստից և տալիս իր անու-
նը, քնատում և խնձորենուն: Ծիրանուն, սալորենուն, կեռասնուն
քնատում և խնձորենու ցեցին շատ նման մի այլ ցեց, վորի կյան-
քըն բնիանում և նույնպես, խնչպես խնձորենունը:

Խնձորենու պտղակեր: Այս քնատատուն շատ ատրածված և մեծ
պտղաբուծական չբնաններում: Վնատում և խնձորի, տանձի, սեր-
կեիլի, ծիրանի, զեզնի, ընկուղենու, և այլն պտուղներին: Հասուն
մեջտաք փոքրիկ, մուգ մախաղայն մի թիթեռ և, վորը թռչում
և մայիսին և ձու յն անում փոքրիկ պտուղների և անբններին
վոր հաս հաս: Դուրս յեկող թրթուրը մանում և պտղի մեջ: Թըր-

Նկ. 11. Խնձորենու պտղակերի քնատվածք

թուր կրծելով, անցը և բացում մինչև անբները և հետո կնքակը-
վում և անբմի: Մի թրթուրը կարող է փշուցնել մի քանի պտուղ,
դուրս գալով մեկից և մանելով մյուսի մեջ: Մի ամսից հետո
թրթուրը դուրս և գալիս պտղի մեջից, իջնում և ծառից և բնի

վրա, մեռած կեղևի տակ բոժոժ և պատրաստում։ Այն շրջաններում, վերտեղ համեմատաբար ցուրտ է, թրթուռն այդ պատրաստված բոժոժի մեջ ձմեռում և հարսնեկավորվելով դարձանք։ Իսկ տաք շրջաններում, ինչպես օրինակ Յերևանում, թրթուռն խելոյն բոժոժի մեջ հարսնեկավորվում և, 10—12 օրից դուրս և դալիս թիթեռ, վերը նորից ձույն անում պտուղների վրա։ Այդ ձվերից դուրս են դալիս թրթուռներ, մահում պտղի մեջ մինչև սերմերը և աղալիսով ամեն մի թրթուռ փշացնելով մի քանի պտուղ, նորից մահում և ծառի կեղևի տակ, բոժոժ պատրաստում, վերի մեջ կամ ձմեռում է, կամ խելոյն հարսնեկավորվելով, տալիս և դարձյալ մի սերունդ։

Արձաթիթեռ։ Մեծ թիթեռ է, սպիտակ գույնի, սև ջղերով։ Թռչում և մայիսին հունիսին։ Նզը ձույն անում պտղատու ծառերի տարբեր տեսակների տերևների տակի կողմից։ Դուրս յեկող թրթուռները սնվում են տերևները կրծելով։ Ամառվա վերջին թրթուռները միացնում են վոսառյանով մի քանի տերև, պատրաստելով այսպես կոչված «ձմռան բուռ» և այդ բնում ձմեռում են, իսկ վաղ դարձանք դուրս են դալիս այդ բներից և սկզբում փառում են բողբոջները, տնցնելով հետո բացվող տերևներին և վոչնչացնելով ամբողջ տերևները, բացի ջղերից։

Վոսիթուռ։ Այս թիթեռի կյանքը շատ նման է նախորդ փառատուրի կյանքին։ Մրա թրթուռները նույնպես ձմեռում են «ձմռան բներում», այն տարբերությամբ, վեր վոսկեառախի ձըմռան բուռը կազմված և 10—15 տերևից, էյուսված ավելի խիտ վոսառյանից և քիչ կալած և ճյուղերին։ Ձու անում է նույնպես տերևների վրա, բայց կույտերով և ձաձկում և իրա մարմնից պոկված վոսկե մազիկներով։

Տարազույզ մեռաբազոր։ Այս փառատուրի եղբ ձույն անում կույտերով ծառերի ճների վրա, քարերի տակ, վերտեղ և ձմեռում են։ Դարձանք դուրս յեկող թրթուռները հարձակվում են ծառերի վրա և վոչնչացնում են տերևները։ Այս փառատուրն տարածված և դժուարապես անտառներում։

Ողտիտվոր մեռաբազոր։ Այս թիթեռը ամառվա վերջին ձույն անում մասաղ շիվերի վրա ողակաձև։ Ձվերը ձմեռում են, իսկ դարձանք դուրս յեկող թրթուռները կերակրվում են տերևներով։ Այդ ժամանակ թրթուռներն ապրում են խմբերով, կերակրվելով

դիւերները, իսկ ցերեկն անց են կացնում վտառայինք պատրաստած բներում: Մեծացած թրթուռները բաժանվում են և հարսնեկափորվում տառնձին տառնձին:

III. ԻՆՉՊԵՍ ՊԱՅԹԱՐԵԼ ՊՏՂԱՏՈՒ ԱՅԳԻՆԵՐԻ ՇԻՎԱՆԴՈՒ- ԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՑԵՎ ՎՆԱՍԱՏՈՒՆԵՐԻ ԴԵՄ

Ինչպես մենք անսանց, պազատու այգիների հիվանդությունները և վնասատուները շատ են ու՝ բազմազան: Դրանց յուրաքանչյուրի գեմ տառնձին տառնձին պայծար տանելը անտեսալիս մեռնաու չի: այդ իսկ պատճառով քոլոր վերև հիշած հիվանդություններն ըստ իրենց պայծարի մեկերի կարելի չի միացնել և առ ի մե բնորոշուել պայծարի սխառմա, վարը աւարվում և դարձան, ամառվա և աշնան բնիացքում:

Պազատու այգիների հիվանդությունների և վնասատուների գեմ պայծարը տարվում և յերկու մեռվ՝ 1-ը աղբասխնիկական և 2-ը քիմիական: Պայծարի այս յերկու մեկերը շատ սեղա կերպով իրար հետ կապված են և տարվում են միաժամանակ: Ինչպես աղբասխնիկական առանց քիմիականի, նույնպես և քիմիականն առանց աղբասխնիկականի լավ արդյունք չի տալիս:

Վերանք են այն աղբասխնիկական աշխատանքները, վերանք պետք և տարվեն այդուհի հիվանդությունների և վնասատուների գեմ պայծարելու համար:

Դրանք հետևյալներն են.

1. Աշ աշնանը հաժաքել ինչպես ծառերի վրա մնացած, նույնպես և տակը թափված հիվանդ, վնասված պտուղները և տերևները: Հաժաքել ծառերի վրայից վոսկեսուտի և ալոնաթիթեւի ձմառն բները, կտրատել հիվանդ և չորացած հյուղերը: Այս բոլոր մնացորդները խնամքով հաժաքել, զուրա բերել այգուց և այրել:

2. Այնտեղ այդուհի ուր դառնակով մաքրել ծառերի վրա գրառված վերքերը փնչե տառվ տեղը, փոսած և չորացած մասերից: Այս մեռվ մաքրած, ինչպես և հիվանդ հյուղերի կարվածքներից տուղացած վերքերին անպայման քսել 10% յերկաթարջատի լուծույթ (մեկ լիտր չրին վերցնել 100 գր. յերկաթարջատի), ապա այդ վերքերի վրայից քսել մոտ կես սանտիմետր հաստության մածիկ: Ամենալավ մածիկն այս նպատակի համար յուղաներին և Բակ այն տեղերում, ուր չի հարգում յուղաների, նրա փոխարեն

կարելի յն գործածել կրի և կալի խառնուրդ: Այս նպատակի համար վերցնում են 1 կշռային մաս կիր, 2 մաս կալ և աղկաղացում են ախցան ջուր, վեր ստացվի շաղախ Նման ձևով ծածկված վերքերը լավ են դիմադրում և ցրտահարության:

3. Մառերի բիւր յնով հոսոս հյուսկեր մաքելը: Այս աշխատանքները կատարում են հետևյալ ձևով: Աշխտեը ծառի տակը անմիջապես ընի շուրջը փռում են վորեն շոր (մեշոկ, սալման կամ բրնձենո) և մետաղյա խողանակով զգուշ ծառի բունը և հասա հյուսկերը մաքրում են մեռած կեղևից: Այս մեռած կեղևի տակ և վոր ձմեռում են պաղակներ թրթուռները և մի շարք այլ ֆուսսատուներ և հիվանդութուաններ: Խողանակով մաքրելով մեռած կեղևը, դրանով մենք միաժամանակ կամ անկողն ու անկողն վաշնչացնում ենք նրանց. կամ թեյն վերջիններս թափվում են ծառի տակ փռված շորի վրա, վորանկից հետո հալածում և տյուրում ենք: Գրա համար ել ծառերի բները, հասո հյուսկերը մաքրելիս, անպայման նրանց շուրջը պետք է շոր փռել և աղա մաքրել, հակառակ դեպքում այդ քնացորդները կթափվեն հողի մեջ և այնտեղ կձմեռեն անփոսա կերպով: Մառերի բները և հասո հյուսկերն այս ձևով մաքրելուց հետո, նրանց պետք է սղխտակեցնել կրի և կալի խառնուրդով: Կիրը և կալը պետք է վերցնել հետևյալ հարաբերությամբ. 12 լիտր (1 դույլ) ջրին վերցնել 2 կգր. չանդած կիր, 2 կգր. կալ և 600 գր. յնկաթարջապա: Այս խառնուրդը պատրաստելուց հետո վրձնով քսում են ծառի բներն և հասո հյուսկերին, լավ լցնելով բոլոր անդժվածքները: Բները և հասո հյուսկերն սղխտակեցնելով, մենք միաժամանակ պայքարում ենք և ցրտահարման ու արեահարման դեմ:

4. Այգիները փառելը: Ուշ աշտանը կամ վաղ գարնանը ծառերի տակը պետք է փռել: Այս աշխատանքով մենք մի կողմից նպաստում ենք արմատների լավ աճելուն, իսկ մյուս կողմից ել վաշնչացնում ենք ֆուսսատուների և հիվանդութուանների ձմեռող ձևերը:

5. Վարող գոթներ: Այս գոթները կապում են ծառերի բներին, խնձորենու պաղակների թրթուռի դեմ պայքարելու համար: Գոթները պատրաստում են մեշոկի կտորից կամ հասո թղթից: Մեշոկի կտորը կտրում են լայն շերտերի, ծալում յնկա տակ ախցան, վոր պատրաստի դոտին ունենա մաս 15 սմ. լայ-

նության նախնային գործերը կապելը, ծառերի բները լավ մաք-
րում են ավելորդ և մեծած կեղևից, վորից հետո միայն կապում
են վորսոց գործերը հորի մակերևույթից մոտ 40—50 սմ. բարձ-
րության վրա։ Թրվումները վորոնելով հարմար տեղ հարսնեկա-
վորվելու համար, մանուսեն գործերի մեջը և այնտեղ հարսնե-
կավորվում։ Վրայեղի հարսնեկաներից թիթևները դուրս չգնան,
ամեն մի 8—10-ը որը մեկ առգամ գործերը նայում են և հարս-
նեկները վաշտաշնուած Մեր պայմաններում գործները հարկա-
վոր և կապել մայիսի վերջին—հունիսին և վերջնականապես հա-
վաքել բերքաւորացից մի ամիս հետո։

Ծ. Թափուկների հավաքելը։ Ամառվա ընթացքում մինչև
բերքահավաք սխտեմատիկ ձևով հավաքել ծառերի տակ թափված
բույսի պտուղները (թափուկը), գրանցից առողջներն ողորդործել,
խակ հիվանդները և ֆիտոֆոթները վաշտաշնուած։

ՀԻՎԱՆԴՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՅԵՎ ՎՆԱՍԱՏՈՒՆԵՐԻ ԴԵՄ ՊԱՅԲԱՐԵ ԼՈՒ ՔԻՄԻԱԿԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐԸ

Առաջին բուժում—5 օ/ յերկաթաբջջապի լուծույթով։ Այս աշ-
տանք տերեւաթափից հետո ծառերը սրահել 5 օ/ յերկաթաբջջապի
լուծույթով 1 գալլ ջրին վերցնել 600 գր. յերկաթաբջջապի։ Յե-
թն աշնան վաղ յեղանակների պատշառով սրահումը չի կատար-
վել, այդ գեղքում պետք կատարել գարնանը շատ զուտ մինչև
բողբոջների բացվելը։ Աշնանային այս սրահումն ուղղված և սըն-
կային հիվանդությանների ձմեռող ապրանքի և լվիճների ձմեռող
միջին զեմե Բանի վոր այս շրջանում ծառերը դուրկ են տերեւե-
րից, մեկ գալլ լուծույթով կարելի յե սրահել միջին հաշվով 6 մաս։

Յերկուրդ բուժում—1 օ/ ըորդոյում հեղուկով և փաբիդան կա-
նաչով։ Այս սրահումը կատարվում և գարնանը մինչև ծառերի ծաղ-
կելը և ուղղված և զխտվորապես ֆիտաստաններից՝ ռիճիթանների,
խնձորենու, մաղիակների, խնձորենու, ցնցի, խակ հիվանդությանների,
թանձորենու բժամորուսյան, դեղձենու տերեւների դանդա-
ռության և քոսի զեմե։

Այս սրահման համար ամեն մի դուլլ ջրին վերցնում են 120
գր. ողորդաբջջապի, 8 գր. փաբիդան կանաչ և 60—70 գր. չանդ-
ցրած կիր։ Բորդոյան հեղուկը պատրաստում են հետևյալ ձևով։
Աննթաղրենք մեզ հարկավոր և պատրաստել 20 դուլլ 1 օ/ ըոր-

դրան հեղուկ Դրա համար մի փայտյա տակառի մեջ լցնում ենք 15 դույլ ջուր և մի տապրակի կամ մենակի կտորով կախ ենք տալիս նրա մեջ 2100 գր. պղնձաբջառայ Իսկ մի ուրիշ փայտյա կամ հողի ամանի մեջ հանգցնում ենք 1400 գր. չհանգած մաքուր կիր՝ կիրը հանգցնելու համար նրա վրա լցնում ենք սկզբում շատ քիչ ջրանախախտմբ ջուր և ապա սուս, մինչև վոր նա բացվի, փողու վերածվի, ապա շարունակ փայտով խառնելով, ավելացնում ենք Ֆնացած յերկու դույլ ջուրը և ստանում այսպես կոչված կրակաթի Սերբ արդեն տակառի մեջ կախված պղնձաբջառով լուծվել և ամբողջովին, կրակաթի կամաց-կամաց շատ ըստանալ շիթով լցնում ենք պղնձաբջառայ լուծույթի մեջ և ամբողջ հատ փայտով խառնում, մինչև վոր տակառի միջի հեղուկը չլառնա պարզ յերկնագույն Դրանից հետո դաշտրեցնում ենք կրակաթի ավելացնելը և լուծույթի թղթով ստուգում—վերջնականապես պատրաստ և բորդոյան հեղուկը, թե վուշ ճիշտ պատրաստած բորդոյան հեղուկի մեջ լակմուսի կապույտ թուղթը չպետք և կարմրի և վուշ և կարմիրն ուժեղ կապտի, այլ նա պետք և դառնա շատ թույլ կապտավուն Սեթե լակմուսի կապույտ թուղթը բորդոյան հեղուկի մեջ կարմրում և, դա նշան և, վոր կիրը քիչ և ավելացրած, հեղուկը թթու յե նման հեղուկով ծառերը արակելիս տերևներն այրվում են Իսկ յեթե լակմուսի կարմիր թուղթն ուժեղ կապտում և, նշանակում և հեղուկը ուժեղ հիմքային և, կիրը շատ և ավելացրած։ Նման հիմքային հեղուկով արակելիս թեև տերևները չեն այրվում, բայց տնձրեններից բորդոյան հեղուկի հեացները շատ հեշտ լվացվում են տերևների վրայից։ Այս ձևով պատրաստված բորդոյան հեղուկը յերկար ժամանակ չի կարող պաշտպանել ծառը վարակիչիուց։ Ահա թե ինչու լավ պատրաստած բորդոյան հեղուկը պետք և լինի չեզոք—վուշ թթու և վուշ և հիմքային։

Սերբեմն խորհուրդ են տալիս բորդոյան հեղուկի պատրաստ լինելն ստուգելու համար մաքուր դոմակ կամ մի ուրիշ յերկաթի կամ պողպատի կտոր թաթախել բորդոյան հեղուկի մեջ և ամբողջապես դուրս հանել, յեթե չորանալուց հետո նրանք ստացան կապիկ դույն, դա նշան և, վոր կիրը քիչ և, նորից պետք և ավելացնել կրակաթի Այս ձևը, պետք և տանել, վոր այնքան և ճիշտ չեն, նա կրի պակասը հեղուկի մեջ ցույց և տալիս, իսկ ա-

վելցուկը մոշ: Ամենից լավն այն է, վոր բորդոյան հեղուկը պատրաստողը սկզբից մի քանի անգամ գործածի լակմուսի թուղթ, վորից հետո աչքը կվարժվի ճիշտ պատրաստած բորդոյան հեղուկի գույնին և այլևս կարիք չի լինի լակմուսի թղթի:

Սեթի այս ձևով բորդոյան հեղուկը պատրաստ ե, նրան օղելացնում են 160 գր. փարիզյան կանաչ (ամեն մի գուլլին հաշված 8 գր.), վորը նախորոք շատ քիչ քանակությամբ ջրի մեջ շաղախում են, ապա այդ շաղախը բաց են անում բորդոյան հեղուկի մեջ:

Դեղձենու ծառերը սրահելիս բորդոյան հեղուկին չպետք և խառնել փարիզյան կանաչ, գրանից տերեւները կարող են այրվել:

Յերոտդ բուծում—0,75% բորդոյան հեղուկով և փարիզյան կանաչով: Բորդոյան հեղուկը պատրաստվում են նույն ձևով, ինչպես վերը նկարագրեցինք, միայն այս դեպքում մեկ գուլլ ջրին վերցնում ենք 50 գր. պղնձաբջապա, վորովհետեւ այս սրսկման ժամանակ տերեւները դեռ չառ նուրբ են և հիշատկյալը կարող են այրվել: Փարիզյան կանաչը վերցնում են մեկ գուլլին 10 գր.:

Այս սրսկումը կատարում են ծաղիկները թափվելուց հետո: 1 գուլլ հեղուկով կարելի չի սրսկել 3—4 ծառ:

Զորոտդ բուծում—1% բորդոյան հեղուկով և փարիզյան կանաչով: Մեկ գուլլ ջրին վերցնում են 120 գր. պղնձաբջապա և 12 գր. փարիզյան կանաչ:

Այս սրսկումը կատարվում է 3-րդ բուծումից 2—3 շաբաթ հետո: 1 գուլլ հեղուկով միջին հաշվով կարելի չի սրսկել 2 ծառ:

Անտրազիմ-սուլֆատ:—Լվինվերի զեմ պայծարելու համար դարձ են ածում անարադին-սուլֆատ: Մրսկումը անարադին-սուլֆատով կատարում են այն ժամանակ, յերբ ծառերի վրա աղան յերևացել են լվինները: Ինչպես վերը հիշեցինք, լվինները ձձելով ալյանդակում են տերեւները, վորոնք կուչ են գալիս: Մրսկումը պետք է կատարել այն ժամանակ, յերբ դեռ տերեւները կուչ չեն յեկել, վորպեսզի թունավոր հեղուկն ընկնի լվինի մարմնի վրա:

Մեկ գուլլ ջրին հարկավոր է վերցնել 10—20 գր. անարադին-սուլֆատ: Անարադին-սուլֆատի բուծույթին ավելի կըրչուն հատկությունն աւուլու համար ավելացնում են նաեւ սապոն, 30—50 գր. 1 գուլլին: Սապոնը նախորոք բաց են անում տաք

Չբի մեջ և ապա ամբողջում տնտեսական-սուղիքառին :

Լվիճները դեմ կառնելի յե պայքարել և միայն ստպոնի լուծույթով, առանց տնտեսական-սուղիքառի Այս դեպքում, ի հարկե, ստպոնը ամբողջ շատ են վերցնում—1 գույլ ջրին 300—400 զրկանաչ կամ հասարակ վաճառքի ստպոն:

Սրանք են ահա այն հիմնական աշխատանքները, զորանք պետք է տանել պտղատու այգում հիվանդությունների և վնասատուների դեմ պայքարելու համար:

Սրանք են համար անհրաժեշտ թույները, որոնք, մեզնանեքը պետք է ստանալ տեղեւում Ո. Բ. Վ-ի տեղական կադմակերպություններից:

Աշխատանքի ընթացքում պատահած մուխ և տնտեսական խնդիրների մասին դիմել՝ Յերեան, Ամիրյան փողոց, № 17, Հայաստանի Բույսերի Պաշտպանութան գլխա-հետադրոտական ինստիտուտի տեխպրոպին:

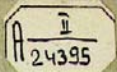
ԳԱՄ Հիմնարար Գիտ. Գրադ.

FL0002054

9122 50 400.

054.

287

Суджан и Аветян

Болезни и вредители плодовых садов и борьба
против них